

HRICOVÁ, L. Projekty zaměřující se na podporu sociální inkluze osob se smyslovým postižením a jejich vliv na inkluzi školskou. In: VÍTKOVÁ, M., OPATŘILOVÁ, D. (eds.) *Inkluzivní vzdělávání žáků se zdravotním postižením v základní škole. Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*. Brno : Paido, 2011. 14 s. ISBN 978-80-7315-215-4.

Anotace:

Príspevek se zaměřuje na podporu sociální inkluze osob se zdravotním postižením, konkrétně osob s postižením smyslovým. Jsou v něm ve vzájemné souvislosti prezentovány tři konkrétní projekty, které buď byly či právě jsou realizované s důrazem na podporu sociální inkluze, ale také s ohledem na význam a vliv těchto projektů na inkluzi školskou. Dvě výzkumná šetření byla realizována v rámci diplomových projektů studentek Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, poslední projekt je podpořen programem EU Mládež v akci.

Klíčová slova:

Sociální integrace, školská integrace, inkluze, projekty, sluchové postižení, hluchoslepota.

Úvod

Současný trend v oblasti pedagogiky osob se zdravotním postižením se stále více zaměřuje na integraci žáků s postižením do hlavního vzdělávacího proudu, s cílem podpory a vzniku tzv. inkluzivní školy. Aby mohlo vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v běžných vzdělávacích zařízeních bez problémů fungovat, je potřeba, aby byly splněny různé podmínky. Jednou z nich je dostatečná informovanost pedagogů a jejich ochota participovat na procesu integrace těchto žáků, další z nich je vůle rodičů podporovat ze všech sil tento proces a v neposlední řadě je podmínkou úspěšně fungujícího zařazení žáka s postižením mezi žáky intaktní také ochota a vstřícný postoj těchto žáků. Zde se většinou odráží vlivy rodiny každého jednotlivého žáka, kterými je jeho přístup ovlivněn a ze kterých jeho vlastní stanovisko do jisté míry vyplývá.

Právě tento vliv rodiny může představovat problém, jelikož společnost – navzdory četným prezentacím této problematiky veřejnosti – není ještě zcela připravena na to, aby automaticky přijímala jedince s postižením a správně s nimi jednala. Velký problém nemusí vždy nastat v případě tělesného postižení či postižení mentálního, také ne v případě zrakového postižení, jelikož v těchto případech je možné se zeptat, co daný jedinec potřebuje, chce-li

nějak pomoci anebo ne, zkrátka na základě komunikace, pro kterou je pouze třeba znát určitá pravidla anebo jednat dle citu, se lze na všem domluvit. Jiná situace může vzniknout v případě sluchového postižení, kdy je jedinec se sluchovou vadou omezen právě v oblasti komunikace se slyšící většinou. Zejména při těžkých sluchových ztrátách, pokud se jedná o jedince těžce nedoslýchavé nebo neslyšící, je narušena komunikace mluvenou řečí. Lidé slyšící často nejsou poučeni a vnímají pak jedince s těžkými sluchovými vadami a jejich jazykový projev jako projev cizinců, kterým nerozumí. Lidé mají obecně v těchto situacích tendence raději unikat, než aby se snažili dorozumět. Častěji se podobným pro ně neznámým či nezvyklým situacím vyhýbají a komunikační bariéra se tak neodstraňuje, ale spíše se zvětšuje. Je to podobné, jakoby člověka na ulici oslovil Angličan či Němec, přičemž neznalost nebo nedostatečná znalost cizího jazyka u člověka přirozeně způsobí, že nevyvíjí snahu o dorozumění. Člověk většinou spíše nechce ukázat svou vlastní slabost a než aby se snažil, raději se vzdává a přenechává řešení dané situace někomu v komunikaci zdatnějšímu (takový člověk však nemusí být vždy k dispozici).

Přitom o komunikaci tu právě jde. Je důležité být empatický a trpělivý a hlavně umět naslouchat. Je tedy třeba působit osvětově na celou společnost, a to nejlépe od co nejranějšího věku, aby lidé věděli o možné přítomnosti sluchového postižení u svých spoluobčanů a aby byli připraveni na situace, kdy je někdo se sluchovým postižením osloví. Lidé se sluchovou vadou jsou nám rovni a právě tak bychom je měli také vnímat. Pokud budou takto – jako rovnocenní komunikační partneři – přijati, bude se jejich akceptace přirozenou cestou přenášet na další generace, u nichž již bude akceptace sluchového postižení naprosto automatická. To je zároveň právě předpokladem pro fungující sociální i školskou inkluzi, kdy neexistují žádné předsudky vůči lidem se sluchovým postižením a vůči komunikaci s nimi.

Musíme si uvědomit, že nedostatek není jen na straně neslyšících a nedoslýchavých osob. Jedinci s těžkým sluchovým postižením komunikují často bez problémů, jen v jiném jazyce – v českém znakovém jazyce. Tento jazyk však bohužel většinou neznáme my slyšící a je to vlastně ve své podstatě i náš nedostatek. Ideálním řešením by bylo, aby byl znakový jazyk zaveden do škol jako součást vyučování, kdy by se s ním každý slyšící seznámil alespoň na bázi základní komunikace. Zejména pak by výuku základů znakového jazyka a jiných vizuálně motorických forem komunikace (např. prstových abeced) měli absolvovat učitelé, u kterých je vysoká pravděpodobnost, že se ve své praxi setkají s integrovaným žákem, který má sluchové postižení. Všichni budoucí pedagogové (studenti pedagogických fakult) by v současné době měli absolvovat v rámci svého studia alespoň základy speciální pedagogiky - právě proto, že v České republice chceme dosáhnout tzv. inkluzivního školství.

Proto se všichni učitelé, nejen speciální pedagogové, v průběhu svého studia na vysoké škole dozvídají o jedincích se zdravotním postižením (s jeho různými typy a stupni) a o jejich vzdělávání, ale i dalších oblastech života lidí se zdravotním postižením. Nejvíce se ale dozvídají o možnostech vzdělávání formou integrace a na základě toho by měli být sami připraveni na situaci, kdy se v budoucnosti setkají s žákem s postižením ve své třídě a kdy se budou muset umět vypořádat se vzniklou situací, nabídnout žákovi odpovídající formy podpory a pomoci mu ve vlastním vzdělávacím procesu, v jeho individuálním celkovém rozvoji. Možná zní různá doporučení jako neustále opakovaná klišé, možná máme pocit, že vše již vlastně funguje, ale uveďme si jeden příklad z praxe, konkrétně ze vzdělávání budoucích pedagogů, který je trochu negativní ukázkou přístupu k vnímání jedinců s postižením. Jedná se o ilustrační příklad z výuky na vysoké škole ze zkušenosti jedné kolegyně, speciální pedagožky, která se u svých studentů setkala s velkou a zřejmou, neoblomnou neochotou integrovat v budoucnu jakékoli dítě se zdravotním postižením.

Po výuce za ní přišla studentka se založenými rukama a opovrhujícím proslovem, zda si vyučující myslí, že jí na toto někdo „skočí“. Že v žádném případě nevěří tomu, že postoj k takovýmto lidem může být a je ze strany vyučujících partnerský a nastolující rovnocenný vztah. Ona sama k nim nikdy takto přistupovat nebude a ať si vyučující nemyslí, že ve své třídě nějaké takové dítě někdy integruje. Takového žáka v žádném případě ve třídě nechce.

I toto je tedy ukázka (a poněkud smutná ukázka) přístupu některých budoucích pedagogů, kteří mají být příkladem pro své žáky a tedy vzorem pro společnost.

Můžeme takto vnímat jedince s postižením? Velice zajímavá je myšlenka Angličana Williama Greena, prezidenta mezinárodní organizace Deafblind International (DbI – tato organizace zastupuje všechny osoby s hluchoslepotou), který na konferenci a diskusi k problematice vzniku chráněného bydlení pro osoby s hluchoslepotou Pod jednou střešou (prosinec 2009, Olomouc) prohlásil, že lidé s postižením jsou v rámci společnosti velmi produktivní, jelikož nám mimo jiné ukazují kvalitu našeho života.

Neznalost a neorientovanost v problematice zdravotního postižení dokládají také další příklady z praktického života, i když zde se nemusí jednat o neochotu, ale možná spíše o neznalost situace, která však v konečné fázi může způsobit společenské fópá. Například neustále rozšířené využívání termínů hluchoněmý, hluchý atp. pro osoby neslyšící, znaková řeč pro znakový jazyk apod. Lidé mezi těmito nesprávnými výrazy a výrazy správnými dle současné terminologie nevidí a možná ani nechtějí spatřovat rozdíly. Tyto „detaily“, které však mají svůj význam – zejména společenský – pro ně nejsou důležité. Dalšími příklady z vlastní zkušenosti jsou reakce lidí na červenobílou hůl osob s hluchoslepotou.

Při obědě v restauraci volá na kolegu, který má získanou hluchoslepotu a který si svou složenou červenobílou hůl zavěsil na opěradlo židle, aby ji měl pod kontrolou a věděl, kde ji po jídle znovu nalézt, volá pán od protějšího stolu: „Dejte pozor, máte na židli bombu!“. Velice trapně se pak cítí po zjištění, o jaký předmět se vlastně jedná. Shodou okolností toho stejného kolegu osloví jiný pán při procházce po Pavlovských vrších v chráněné krajinné oblasti Pálava. Po asi hodině společně stráveného času pod přístřeškem, který ochránil různé skupiny turistů před promoknutím v dešti za poměrně silné a vytrvalé, náhle vypuknuté bouře, když se naše skupina dvou průvodců a dvou turistů se získanou hluchoslepotou vydává na další cestu, zazní z jeho úst otázka: „Co to máte? To je hromosvod?“. Přitom většina lidí vlastní řidičský průkaz a v rámci Vyhlášky Ministerstva dopravy a spojů č. 30/2001 Sb., kterou se provádějí pravidla provozu na pozemních komunikacích a úprava a řízení provozu na pozemních komunikacích, je ve třetí části (speciální označení vozidel a osob), v paragrafu 27, odstavci 2 uvedeno, že „*speciální označení osoby nevidomé je bílá hůl, označení osoby hluchoslepé je hůl s bílými a červenými pruhy o šířce 100 mm*“ (www.sagit.cz).

V tomto příspěvku jsou představeny tři projekty, které se zaměřují na osvětu společnosti v oblasti smyslového postižení a na společenskou inkluzi v praxi, která má vliv i na inkluzi školskou. V prvních dvou případech se jedná o výzkumné projekty diplomových prací studentek J. Knoflíčkové a M. Neplechové, které byly na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity obhájeny v letošním roce. Třetí projekt je zaměřený na společenskou inkluzi a bourání komunikačních bariér mezi slyšícími, neslyšícími a nedoslýchavými mladými lidmi, a jeho realizace právě probíhá.

Zvyšování informovanosti o problematice hluchoslepoty přednáškovou a osvětovou činností u žáků prvního stupně základních škol

Pro naši společnost, která se v současné době stále více posouvá k tzv. inkluzivní společnosti, je typická snaha o integraci osob s různými typy postižení, a jejich přijímání společností a akceptace jejich odlišností se začíná považovat za běžnou a normální. Tento posun je velice pozitivní, stále však ještě není dostatečná informovanost mezi širokou veřejností, a tedy automatické akceptování postižení u osob takto znevýhodněných. Často také spousta lidí nemá přesnou představu, jakým způsobem k lidem s postižením správně přistupovat. Z tohoto důvodu je velice důležité šířit povědomí obecně o postiženích, o z nich vyplývajících nevýhodách, které osoby s postižením v rámci společnosti mají, a o přístupech a formách pomoci, kterou jim můžeme z pozice lidí bez handicapu poskytnout.

Výzkumný projekt J. Knoflíčkové je zaměřen na jedno z nejtěžších postižení, duální sensorické postižení hluchoslepoty, které s sebou přináší velké komplikace v různých oblastech, zejména v oblasti komunikace, samostatného pohybu, socializace apod. Socializace osob s hluchoslepotou získanou i vrozenou je velmi důležitá, a jelikož přístup k těmto lidem a často právě komunikace s těmito lidmi není bez překážek, je dobré, aby společnost o tomto postižení byla dobře informována a byla na něj připravena. V šíření informací a povědomí mezi veřejností je zcela ideální zaměřit se na skupinu dětí, jelikož ty jsou velmi tvárné a jejich osobnost se teprve tvoří. Rychle si zvykají vnímat postižení jako něco běžného a normálního. To má velký význam pro celou společnost, jelikož svůj pohled pak tyto děti budou prezentovat svým vrstevníkům, ale později také svým potomkům.

Cílem výzkumného projektu bylo zvyšovat povědomí o hluchoslepotě jako postižení a o tom, jakým způsobem se chovat k lidem s hluchoslepotou a nabídnout jim svou pomoc tak, aby byly víceméně překonány různé bariéry a oni tak byli úspěšně a spokojeně začleněni do většinové společnosti. Hlavním cílem diplomové práce bylo podle J. Knoflíčkové (2011) zjistit informovanost mezi žáky prvních a druhých tříd běžných základních škol o problematice hluchoslepoty a formou přednášek u těchto žáků jejich informovanost o dané problematice zvýšit. Dílčí cíle spočívaly v inspiraci učitelů k rozšiřování informovanosti o hluchoslepotě mezi žáky. Právě tento cíl byl naplněn především tím, že jako součást práce bylo jako příloha vytvořeno CD, kde je uvedena osnova přednášky, prezentace a materiály, ze kterých bylo čerpáno při přípravě přednášky.

Kvantitativní výzkumné šetření bylo provedeno formou strukturovaných rozhovorů u žáků čtyř prvních a čtyř druhých tříd ve třech běžných základních školách v Brně. Výzkum byl rozdělen do tří fází. V první fázi byly provedeny rozhovory se žáky, které měly zjistit primární informovanost o problematice hluchoslepoty. Ve druhé fázi byla realizována přednáška o hluchoslepotě a ve fázi třetí byly tytéž rozhovory (jako na počátku) realizovány po přednášce. Rozhovory ve třetí fázi byly provedeny asi po měsíci od realizace přednášky. Porovnáním výsledků získaných při rozhovorech v první a ve třetí fázi mělo být zjištěno, zda se informovanost o problematice hluchoslepoty po přednášce zvýšila či nikoli. Výzkumný vzorek, u kterého byla předpokladem účast na všech třech fázích výzkumného šetření, tvořilo 86 žáků. Ve dvou základních školách byla dětem v období realizace přednášky nabídnuta možnost účastnit se výchovně vzdělávacího programu o lidech se zdravotním postižením nazvaném Hele lidi. Někteří žáci se tedy před vlastní přednáškou o hluchoslepotě účastnili besedy s nevidomým člověkem, což bylo výhodou, protože žáci již měli představu o osobách

se zrakovým postižením. Ne všechny děti se však této besedy zúčastnily, proto bylo potřeba se během přednášky zaměřit i na osoby se zrakovým postižením (Knoflíčková, J. 2011).

Při výzkumu byla využita technika rozhovoru. Jednalo se o rozhovor vlastní konstrukce autorky, který měl strukturovanou formu a obsahoval 29 otázek (z toho 17 uzavřených dichotomických a 12 otevřených – z nich 4 otázky filtrační). Výsledky 1. a 3. fáze byly pak vzájemně porovnány, aby byly patrné rozdíly informovanosti před přednáškou a informovanosti po přednášce. Autorka ve své diplomové práci vyhodnocuje výsledky do grafů a slovně je komentuje. Podle J. Knoflíčkové (2011) je z výsledků patrné, že se informovanost o problematice hluchoslepoty po přednášce u žáků zvýšila

Podmínky a možnosti inkluze neslyšících osob v sociokulturním prostředí

Inspirací pro výzkumné šetření a projekt M. Neplechové byl projekt Plzeň mluví i rukama, realizovaný Plzeňskou unií neslyšících. Hlavním cílem tohoto projektu a jeho výstupem byl vznik chráněného pracoviště pro neslyšící osoby – kavárny Pierot Café. Na tomto místě se setkávají neslyšící i slyšící lidé a tento prostor napomáhá a je vhodný k bourání komunikačních bariér mezi oběma skupinami. Samotný výzkum se zabývá analýzou podmínek a možností inkluze neslyšících osob v sociokulturním prostředí.

Kvalitativní výzkumné šetření mělo tři dílčí cíle – analyzovat, zda osoby se sluchovým postižením navštěvují běžné kavárny se slyšící obsluhou, zjistit jejich zájem o užívání znakového jazyka obsluhou v kavárnách a prověřit, zda mají pracovníci kaváren zájem o vzdělávání v oblasti komunikace s osobami se sluchovým postižením. Výzkumný soubor byl tvořen dvěma skupinami – skupinou neslyšících osob pobývajících v Brně a skupinou zaměstnanců brněnských kaváren. Při sběru dat byla využita technika rozhovoru. Rozhovory byly realizovány buď osobně s využitím tlumočení anebo prostřednictvím emailové korespondence (Neplechová, M. 2011).

Z výzkumu podle M. Neplechové (2011) vyplynulo, že neslyšící lidé se rádi setkávají s přáteli v kavárnách a jazykovou bariéru nevidí jako důvod, proč by kavárnu nemohli navštívit. S tím, že by se nedomluvili se slyšící obsluhou, si prý neslyšící nedělají starosti. Co se týče obratnosti zaměstnanců kaváren v oblasti komunikace s neslyšícími hosty, bylo zjištěno, že zaměstnanci kaváren neovládají ani základy znakového jazyka, nemají čas a dokonce ani zájem učit se tento vizuálně motorický jazyk. Kavárnám bylo nabídnuto výukové DVD se základními znaky pro komunikaci v kavárenském prostředí, které by v budoucnu mohlo vzniknout právě v závislosti na jejich zájmu vzdělávat se v této oblasti. O takové DVD ale projeví zájem zaměstnanci pouze dvou kaváren.

Projekt s názvem Odpoledne pro slyšící a Neslyšící, který byl realizován dne 14. dubna 2011 mezi 15.00 a 20.00 hodinou v Café Mezzanine v Brně, byl rovněž součástí zmíněné diplomové práce. Cílem této části výzkumu bylo provedení a zhodnocení projektu inspirovaného kavárnou pro neslyšící v Plzni. Dílčími cíli bylo podle M. Neplechové (2011) zjistit zájem neslyšících a slyšících o vznik kavárny podobného typu v Brně a analyzovat nápady a doporučení slyšících i neslyšících zákazníků na program společných odpolední. Pro sběr dat byly využity techniky anketa a pozorování.

Pro neslyšící zákazníky byla zajištěna obsluha se znalostí znakového jazyka. Slyšícím zákazníkům byly k dispozici informace týkající se problematiky sluchového postižení a obrázky základních znaků z prostředí kavárny. Speciálně byla zajištěna tři pantomimická vystoupení slyšícího herce a dvě vystoupení neslyšící herečky. Představení byla volena tak, aby byla vhodná pro slyšící i neslyšící návštěvníky kavárny a také pro děti. Slyšící i neslyšící zákazníci vyplňovali formulář krátké anonymní ankety, které byly poté vyhodnoceny. Celkem bylo vyplněno 34 anketních lístků. Ve výzkumném souboru bylo, jak je patrné z tabulky 1, nejvíce slyšících zákazníků (26), méně bylo zákazníků nedoslýchavých (5) a nejméně neslyšících (3) (Neplechová, M. 2011).

Zákazníci	Počet	Procentuální zastoupení
Slyšící	26	76,5 %
Nedoslýchaví	5	14,7 %
Neslyšící	3	8,8 %

Tab. 1: Zastoupení slyšících, neslyšících a nedoslýchavých ve výzkumného souboru

Mezi hosty byl téměř vyrovnaný počet náhodných návštěvníků (18) a návštěvníků, kteří přišli cíleně na akci Odpoledne pro slyšící a Neslyšící (16). Toto lze vyčíst z tabulky 2 (Neplechová, M. 2011).

Návštěva akce	Počet	Procentuální zastoupení
Náhodná	18	53 %
Cílená	16	47 %

Tab. 2: Náhodná či cílená účast na Odpoledni pro slyšící a Neslyšící

Podle M. Neplechové (2011) z výzkumu vyplynulo, že slyšící veřejnost má zájem o setkávání s lidmi se sluchovým postižením, o osvojování si znakového jazyka a informací o

jejich životě a odlišnostech. V některých odpovědích slyšících návštěvníků kavárny na anketní otázky bylo přímo zmíněno, že slyšící osoba nedělá mezi lidmi slyšícími a neslyšícími rozdíl. Z odpovědí slyšících respondentů i respondentů se sluchovým postižením jednoznačně vyplynulo, že obě skupiny by měly v Brně zájem o vznik kavárny s neslyšící obsluhou komunikující ve znakovém jazyce, která by mohla být přirozeným prostředím pro setkávání slyšících lidí a lidí se sluchovým postižením. Z výzkumu vyplynuly navíc i nové poznatky a nápady pro realizaci podobných společensky inkluzivních akcí. Zjištěno bylo, že slyšícím osobám musí být informace o sluchovém postižení a znakovém jazyce nabízeny aktivnější formou, že je třeba, aby všichni byli zapojeni do společných aktivit či diskusí. Některé slyšící děti školního věku zaujal při shlédnutí pohádky neslyšící herečky znakový jazyk a samy si aktivně říkaly o opakování viděných znaků. Z toho dále plyne, že divadelní vystoupení neslyšících herců jsou velmi vhodné pro nižší stupně základních škol nejen pro sluchově postižené, ale zejména také škol běžných, neboť děti jsou totiž více bezprostřední a rychleji se zapojí do hry a komunikace s jinými dětmi. Jejich komunikace je tak obohacena o další její formy. V dospělosti by poté tyto osoby byly připravené na kontakt s lidmi se sluchovým postižením a postupně by docházelo k odbourávání komunikačních bariér.

Tento projekt má tedy velký význam pro společenskou i školskou inkluzi a vzájemné propojení kultury slyšících a Neslyšících, propojení českého a českého znakového jazyka.

Hledání společného jazyka v rytmu aneb bubnování slyšících, neslyšících a nedoslýchavých mladých lidí

Jedním z aktuálních problémů evropské společnosti je problematika vnímání lidí s postižením a s tím související nejen školská, ale hlavně společenská integrace či inkluze těchto osob do intaktní společnosti. Mezi lidmi se zdravotním postižením spadají z lékařského pohledu i lidé se sluchovým postižením, u kterých je rovněž třeba řešit problém společenské integrace. V souvislosti se ztíženým či znemožněným sluchovým vnímáním je pro osoby se sluchovým postižením velmi těžké nejen naučit se komunikovat mluvenou řečí, ale i odezírat a číst. Zejména z důvodu koncentrace na vizuální rovinu vnímání jsou pro neslyšící osoby přirozené jiné formy komunikace (znakový jazyk), na jejichž základě se vytváří i jiné myšlení, odlišné od toho našeho založeného na slovech a pojmech. Neslyšící přemýšlí v podstatě v obrazech. Problém je v tom, že znakový jazyk často není formou komunikace, která by dětem s těžkou sluchovou vadou byla zprostředkována, a proto mají často velké problémy v oblasti komunikace, vytváření vztahů na komunikaci závislých a v oblasti začleňování do intaktní společnosti. Na základě toho pak tvoří uzavřená společenství, čemuž

bychom právě rádi v rámci společnosti zabránili. Cílem je sice vnímat komunitu Neslyšících jako celek, ale zároveň ji celou integrovat do běžného společenského dění.

V červenci a říjnu roku 2011 proběhne ve dvou fázích projekt s názvem Hledání společného jazyka v rytmu, který je určen neslyšícím, nedoslýchavým a slyšícím mladým lidem. Projekt byl podpořen z programu EU Mládež v akci prostřednictvím České národní agentury Mládež. Pořádají jej členky hudebního uskupení Spálený sušenky, které se věnují západoafrické tradiční hudbě a hrají na originální africké bubny. Kromě koncertování organizovaly v rámci kapely několik menších bubenických workshopů – ve Studiu dramatické výchovy Labyrint v Brně a na Letním rehabilitačním táboře pro nevidomé děti ve Veverské Bítýšce. Další workshopy podobného typu připravují. Spolupracují také s Domovem pro osoby se zdravotním postižením Nojmánek v Brně. Po zkušenostech s využíváním hry na africké bubny k sociálnímu a osobnostnímu rozvoji osob se zdravotním postižením se skupina rozhodla hledat možnosti k získání finančních prostředků na uspořádání rozsáhlejších workshopů. Důvodem a motivací k tomuto kroku byly mnohé pozitivní odezvy ze strany návštěvníků workshopů či vystoupení s kapelou, mezi nimiž byli také mnozí lidé z řad neslyšících a nedoslýchavých. Tak vznikl projekt Hledání společného jazyka v rytmu. Cílem projektu je primárně společenská integrace resp. inkluze a bourání komunikačních bariér ve skupině mladých neslyšících, nedoslýchavých a slyšících lidí v celkovém počtu 20 účastníků, přičemž šest z nich tvoří realizátorky projektu. Součástí organizační skupiny je speciální pedagožka z Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, se zaměřením na obor surdopedie a se znalostí českého znakového jazyka.

Základním tématem projektu je hledání společného jazyka mezi mladými slyšícími lidmi a lidmi se sluchovým postižením, tedy aktivní hledání různých možností, jak si navzájem lépe porozumět. Dalším záměrem je i poznávání kultury afrických zemí, a to především prostřednictvím autentických afrických písní a rytmů, které se díky silným vibracím hodí právě i pro účastníky se sluchovými ztrátami. V tradiční západoafrické kultuře je rytmus "řečí", kterou hráč vyjadřuje své pocity. Je také prostředkem komunikace mezi sólistou a ostatními hráči anebo mezi bubeníky a tanečnicemi. Styl hry také mnohé vypovídá o hráči samotném. V rámci projektu budou bubny a hra na ně jakousi základnou pro další procesy: účastníci budou v průběhu kurzu dostávat několik úkolů, které se budou konkrétně dotýkat tematiky slyšících, Neslyšících a problematiky komunikace.

Díličními cíli projektu jsou poznávání a propojování kultury Neslyšících a slyšících, rozvoj sociálních dovedností (komunikace, kooperace, diskuse, prezentační dovednosti), podpora tvořivosti, osobnostní růst, upevňování sebevědomí a samostatnosti, rozvíjení

sociální sítě mladých nedoslýchavých a neslyšících nejen ve skupině osob se sluchovým postižením, ale i mezi slyšícími, šíření povědomí o jiných kulturách (kultura Neslyšících, africká kultura), rozšiřování kulturního života v oblasti Staroměstska a v Brně (v rámci veřejných vystoupení), podílení se na řešení problémů mezi slyšícími a neslyšícími v oblasti komunikace a vztahů, efektivní relaxace, získání netradičních a podnětných zkušeností, získání zkušeností s realizací podobných projektů, nabytí nových dovedností v komunikaci s lidmi slyšícími a lidmi se sluchovým postižením. V celém projektu bude kladen důraz na rozvoj tvořivosti a vynalézavosti, ať už v oblasti kultury (hudby), tak v oblasti samotné komunikace. Všechny aktivity budou podporovat rozvoj osobnosti všech účastníků. Z projektu však budou čerpat i ostatní lidé v regionech, kde bude projekt realizován.

Mezi aktivity a metody práce, které jednoznačně a prokazatelně podporují osobnostní a sociální rozvoj, budou zahrnuty: skupinová práce (rozvíjí komunikační a prezentační dovednosti), hraní rolí v modelových situacích (rozvíjí empatii, prezentační dovednosti a sebedůvěru), videofeedback (pomáhá odstranit slabé stránky komunikačních a sebezprezentačních projevů, a to verbálních i neverbálních), prezentace (rozvíjí sebevědomí, komunikační a prezentační dovednosti), vzájemná zpětná vazba (pomáhá najít ty silné i slabé stránky, kterých si člověk sám není vědom), brainstorming (rozvíjí a podporuje tvořivost ve skupině), samostatná práce, seznámení účastníků s programem Mládež v akci a jejich podpora k podání vlastních projektů.

Jedno z hledisek, které organizátorky zaujalo, bylo míšení více komunikačních forem, a to především českého, slovenského a českého znakového jazyka, ale například i prstové abecedy apod. Roli spojovacího článku mezi všemi účastníky bude hrát především rytmus, který bude vodící linkou celého projektu a bude využit k nacházení společného jazyka mezi oběma skupinami mladých lidí – skupinou slyšících a skupinou účastníků se sluchovým postižením. V projektu se objeví i dimenze kulturního vnímání hluchoty, která představuje pro slyšící veřejnost méně známou oblast a kterou se v průběhu projektu budou účastníci také zabývat. Existují dva pohledy na hluchotu. Prvním je pohled medicínský, kdy uvažujeme o jedincích se sluchovým postižením jako o lidech, kteří jsou nějakým způsobem handicapováni a jejich handicap je nutné nějakým způsobem kompenzovat (zaopatřením protetickými pomůckami – sluchadly, kochleárními implantáty apod.). Druhý pohled na hluchotu je právě pohled kulturní. Zde uvažujeme o lidech se sluchovým postižením ne jako o lidech s nějakou poruchou či ztrátou sluchu, ale jako o lidech, kteří jsou součástí kulturní a jazykové menšiny. Komunitu z nich činí to, že mají společný dorozumívací kód, kterým je znakový jazyk, společnou historii, společné vnímání různých situací, společné zvyky a tradice, společný

humor a společné problémy, které z nich dělají soudržné společenství. Komunita a kultura Neslyšících (s velkým počátečním písmenem jsou právě označováni neslyšící lidé v kontextu kulturního chápání jejich zařazení) má spoustu bohatství a kouzel, o kterých slyšící lidé většinou nemají ponětí. V projektu bude proto dán prostor i kulturní výměně slyšících a Neslyšících, projekt bude podporovat dialog a interkulturní setkávání s mladými lidmi z jiného prostředí a z jiných kultur (program je koncipován tak, aby zvýšil pravděpodobnost, že slyšící, nedoslýchaví a neslyšící účastníci naváží kontakty, které budou moct udržovat i po ukončení vlastního projektu. Projekt napomůže překonávání předsudků vůči skupině či komunitě Neslyšících, která se na první pohled může zdát jako velmi nepřístupná. Zrovna tak projekt napomůže překonat předsudky lidí se sluchovým postižením vůči slyšícím, se kterými často nemají dobré zkušenosti hlavně na poli komunikace. Projekt se bude zaměřovat i na rozvíjení smyslu pro toleranci a porozumění lidské, osobnostní i komunikační rozmanitosti.

Je také možné spatřovat souvislost projektu s respektováním lidských práv. U spoluobčanů se sluchovým postižením nebyla práva naplňována velmi dlouhou dobu a v některých případech je to s naplňováním jejich práv velice komplikované i dnes. Teprve v roce 1998 byl v České republice uzákoněn znakový jazyk jako komunikační systém neslyšících, a to ještě velice zmateně, jak se dále ukázalo. Legislativní podmínky tedy nebyly ideální resp. optimální a až po deseti letech (v roce 2008) došlo k novelizaci (zákonem 384/2008 Sb.) tehdejšího zákona o znakové řeči (155/1998 Sb.). V novelizovaném zákoně o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob je mimo jiné jednou z novinek i to, že neslyšící osoba má právo na volbu komunikačního systému a ostatní lidé ji musí respektovat. Jak už tomu ale bývá, něco stojí v zákonech a něco se uplatňuje ve veřejném kontaktu. Lidé se sluchovým postižením tedy ani dnes nemají zcela lehkou situaci v ohledu vnímání jejich osoby slyšící společností. Projekt chce přispět i k tomu, aby se mladí lidé učili vnímat tuto situaci jako nesprávnou a šířili mezi své vrstevníky osvětové myšlenky a názory v této oblasti, plynoucí z jejich vlastních poznatků. Aby mladí lidé dokázali neslyšícího člověka vnímat jako sobě rovného a při komunikačních nedorozuměních nehledali chybu vždy jen na jeho straně. Protože i slyšící se mohou a měli by se přizpůsobovat. Nejdůležitější je vzájemný respekt, tolerance a ochota ke spolupráci, a v neposlední řadě důraz na fungující komunikaci. Projekt se snaží dokázat, že něco, co je jiné, může být ve skutečnosti normální, a že lidé obecně nemusí mít z kontaktu s něčím neobvyklým žádné obavy. Jeho cíl tedy tkví hlavně v celkovém rozšíření povědomí o aktivitách osob se sluchovým postižením a jejich integraci do společnosti, nejen mezi účastníky projektu, ale také mezi širokou veřejností (Interní materiál k projektu, 2011).

Program „Mládež v akci“

GŘ pro vzdělávání a kulturu

SPÁLENÝ SUŠENKY

mládež česká národní agentura

Mládež

HLEDÁNÍ SPOLEČNÉHO JAZYKA V RYTMU

aneb bubnování mladých slyšících, neslyšících a nedoslýchavých lidí ve věku od 18 do 25 let

10. 7. - 17. 7. 2011 / Kunčice u Starého Města pod Sněžníkem / chata Stará škola
14. 10. - 16. 10. 2011 / Brno / SDV Labyrint

Může rytmus prolomit bariéry mezi mladými slyšícími, nedoslýchavými a neslyšícími lidmi? Pojdte se o tom přesvědčit na vlastní kůži a poznávat kulturu slyšících a Neslyšících, ale i kulturu západní Afriky.

Zažijte s námi týden v krásné přírodě Rychlebských hor, plný afrického bubnování, tance, výletů, her a táboráků. Začátečnický kurz hry na djembe a basové bubny zakončíme společným „koncertem“ pro veřejnost. Svě bubenické umění pak oprášíme na podzimním vikendovém workshopu v Brně a vystoupíme ve Studiu dramatické výchovy Labyrint.

Více informací a přihlašování na www.spalenyusenky.cz / akce

Těšíme se na Vaši účast!
 Spálený sušenky (divčí bubenická kapela z Brna)

Projekt s názvem Hledání společného jazyka v rytmu pořádáme za finanční podpory programu „Mládež v akci“.

Tento projekt byl realizován za finanční podpory Evropské unie. Za obsah sdělení odpovídá výlučně autor. Sdělení nereprezentuje názory Evropské komise a Evropská komise neodpovídá za použití informací, jež jsou jeho obsahem.

www.mladezvakci.cz

Stúdio dramatické výchovy Labyrint
 Jiráskova 13, Brno, 60200
 tel: 5447 20 40 e-mail: stadio@labyrint.cz

Obr. 1: Plakát k projektu Hledání společného jazyka v rytmu (Spálený sušenky)

Závěr

Může se zdát, že osvěta společnosti v informovanosti o lidech s postižením, kteří mezi námi žijí, je velká, a že tedy i povědomí lidí o spoluobčanech s postižením neustále roste, ale situace ještě zdaleka není optimální, a proto je úloha podobných projektů, jako jsou ty výše zmíněné, velmi důležitá. Bohužel se setkáváme s tím, že ne všichni lidé (a bohužel také ne všichni učitelé a budoucí učitelé) jsou ochotni přistoupit na proces integrace žáků s postižením do běžných škol a tohoto procesu se aktivně účastnit. Samozřejmě zde také záleží především na osobnostních předpokladech konkrétních učitelů.

Cesta k inkluzi (pravé společenské i školské inkluzi) je ještě před námi, není jednoduchá a také je ještě poměrně dlouhá. Záleží na ochotě společnosti, na přístupu jednotlivců a skupin, na přizpůsobivosti. I v případech, kde existuje ochota ze strany slyšících integrovat mezi sebe člověka neslyšícího, však narazíme na problémy, vyplývající zejména z neznalosti specifik komunikace osob se sluchovým postižením a z nevědomosti. Proto je třeba, aby slyšící byli o problematice dostatečně informováni. V konkrétním případě, pokud jde například o člověka neslyšícího, který využívá v komunikaci primárně vizuálně motorické formy komunikace (zejména znakový jazyk), dochází poměrně často k situacím, že zpočátku se všichni snaží, aby tento člověk všemu porozuměl, poté však sklouzávají do svých stereotypů – hovoří rychle, neplynule, odvracejí se apod. Situace se dá také přirovnat k situaci, kdy mezi skupinou Čechů se vyskytne cizinec, který neovládá český jazyk. Byť by všichni znali jeho jazyk a zpočátku se snažili dodržovat komunikaci v cizím jazyce, později je zvyk strhne k užívání pro ně přirozené formy. Tak je to často i v komunikaci neslyšícího člověka v rámci slyšící skupiny. A právě s tím je třeba především bojovat.

Zdroje a odkazy

Centrum sociálních služeb, příspěvková organizace. [online]. [cit. 28. května 2011]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.css.brno.cz/index.php?nav01=7925&nav02=14306>.

Členky kapely Spálený sušenky. *RUCE.CZ* [online]. [cit. 28. května 2011]. Dostupné na World Wide Web: <http://ruce.cz/aktuality/1279-hledani-spolecneho-jazyka-v-rytmu>.

GONG. Časopis sluchově postižených. [online]. [cit. 31. května 2011]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.gong.cz/>.

Helpnet.cz. Informační portál pro osoby se specifickými potřebami. [online]. [cit. 28. května 2011]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.helpnet.cz/aktualne/oznameni-pozvanky/45865-3>.

Interní materiál k projektu Hledání společného jazyka v Rytmu. Spálený sušenky, 2011.

KNOFLÍČKOVÁ, J. *Zvyšování informovanosti o problematice hluchoslepoty přednáškovou a osvětovou činností u žáků prvního stupně základních škol.* Brno, 2011. Diplomová práce: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

NEPLECHOVÁ, M. *Podmínky a možnosti inkluze neslyšících osob v sociokulturním prostředí.* Brno, 2011. Diplomová práce: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

Program Mládež v akci. [online]. [cit. 28. května 2011]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.mladezvakci.cz/>.

SAGIT. [online]. [cit. 28. května 2011]. Dostupné na World Wide Web:
<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?cd=76&typ=r&zdroj=sb01030>.

SDV Labyrint. [online]. [cit. 28. května 2011]. Dostupné na World Wide Web:
<http://www.labyrint.luzanky.cz/>.

SPÁLENÝ SUŠENKY. [online]. [cit. 28. května 2011]. Dostupné na World Wide Web:
<http://www.spalenysusenky.cz/akce>.

Spálený sušenky – bubenický workshop. *FLICKR*. [online]. [cit. 28. května 2011]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.flickr.com/photos/radlicek/4908343639/in/set-72157624761801878/lightbox/>.